

Kalász László (1933–1999)

Fotó: Fejér Ernő

Fecske Csaba
**A Bódva-völgy
 dalköltője**

Hetvenöt esztendővel ezelőtt született Perkupán, ebben az észak-borsodi kis faluban a Bódva-völgy tiszta hangú „énekese”, regösök, trubadúrok kései utóda, Kalász László, aki könyveit huncutkodva Kalász Laczyként dedikálta. Szeretett játszani, humorizálni. Ahol ő megjelent, borús időben is kisütött a nap.

Már életében legendák övezték. Talán ő maga is táplálta ezeket a legendákat, legalábbis nem iparkodott cáfolni a bódva-völgyi emberek ajkán születő és szájról szájra színesedő, gazdagodó mendemondákat, történeteket. Az elsők egyike szerint kilencéves korában jelent meg legelső verse nyomtatásban egy kassai lapban, amelynek nyomára máig nem akadtak. Azt hiszem, talán nem is fontos a bizonyosság, a legenda természetéhez tartozik a rejtélyesség, a titokzatosság. A tényeket a titkok köde borítja. Persze, a mítosz többnyire a valóságból táplálkozik, noha természetesen nem adekvát avval. A tudományos kutatások szerint például Mátyás király korántsem volt olyan igazságos és szeretetre méltó uralkodó, mint amilyennek a hagyomány tartja. De bizonyára valós oka lehet annak, hogy a nép igazságos királyként őrizte meg emlékezetében. A néplélek hitelesebben, plasztikusabban formálja meg önnön hőseit, mint az objektív, de lélektelen tudomány. Talán a mi Kalász Laczykat is hívebben állítja elének a szájhagyományon alapuló legendárium, mint mondjuk a majdani irodalomtörténeti értekezések, monográfiák. Ha lesznek egyáltalán ilyenek. Mert az ő karizmatikus személyisége mindig is fontosabb volt népes ismerői körében, mint a költészete. Főleg azok táplálták az ő legendáját, akik nem, vagy csak alig ismerték a verseit, bár népdalos intonációjú, egyszerű verseit az iskolázatlanok is könnyen megérthették. Sokakhoz szóló versek az ő költeményei.

A magyar irodalom sörkatonájának nevezte egyik parodista hajlamú kritikus nagyon találóan, ami utal a sör szeretetére, és arra, hogy nem volt szólamvezetője, nem volt vezéregyénisége a magyar költészetnek. A saját hangját korán megtaláló, és azt halálig tisztán, változatlanul hallható „énekese” volt. Az utolsó dalköltők egyike.

A kies Bódva-völgyben szinte mindenki ismerte, mindennütt tudtak valami szépet, valami különlegeset a szalonnai költőről, akiről széltében-hosszában meséltek, hogy a kocsmában sörözgetve pár percre félrevonult és egy frissen írt verssel jött elő. Valóban akkor és ott költötte a verset, vagy emlékezetből vetette papírra csodálkozásra készíttelve ivócimboráit, ki tudja? József Attiláról is tudni vélik (Fejtő Ferenc írt róla), hogy nem egy ismert versét kávéházi asztalnál írta meg rövid idő alatt, társai szeme láttára. Ennek persze irodalomtörténeti jelentősége nincsen, mint legendaképző elem fontos csupán.

Hallottad már? – kérdezte kópés mosollyal, s a választ meg se várva, kuncogva máris mesélni kezdte a legújabb, vagy éppen szakállas viccet, ha találkozottunk valahol. Örömet lelte benne, ha valakinek az arcára mosolyt csempészhetett. Szív alakú, napcserzette arcán mindig ott bújkált az a jellegzetes kópés mosoly. Emberi védjegye volt ez. Ez a mosoly nem a szerepjátszó ember bármikor előkapható kelléke volt, belülről fakadt, a lélek mélyéről jött, és csak akkor bukfencezett le arcáról tarkón lőtt nyúlként, ha megsértették. Csakugyan, valóban? – ennyit mondtott csak, ha megbántották. Soha nem kérte ki magának, nem vitatkozott, pláne nem veszekedett. Néha már bosszantó volt ez a jámborság, ez a szinte emberfeletti szelídség. Ilyen nincsen, ezt

csak eljátszani lehet, gondoltam. De vajon egy életen át lehet-e ezt játszani úgy, hogy soha nem esünk ki a szerepünkől? Ha nem belülről fakad, ha nem a sajátunk?

A perkupai temetőben a szalonnai lelkész mondotta a nyitott sír mellett, hogy hiába próbálkozott, soha nem tudott előre köszönni Laczynak, mert mindig megelőzte. Egyébiránt még a taknyos gyerekeknek is előre köszönt. Próbáltam megfejtetni, mit akart közölni evvel a gesztusával, krisztusi alázatát az emberekkel szemben, samaritánus voltát, túláradó szeretetét?

A *Napjaink* versrovatának gazdájaként sokszor hozta nehéz helyzetbe szerkesztőtársait avval, hogy soha, senkinek nem adott vissza kéziratot, senkit sem utasított vissza, azt hitte, hogy mindenki költő, aki versfeleséget ír. Nem tudott nemet mondani, nem tudott, talán nem is akart kritikus lenni, a bírálathoz idegen volt az ő természetétől. Az ő természetére ez a jelző illik leginkább: angyali.

Angyali jóságát, végtelen türelmét tanítóként „hivatalosan” is gyakorolhatta évtizedeken keresztül. Szalonnai gyermekek százai – köztük sok hátrányos helyzetű – kaptak tőle életre szóló útravalót. Emberséget.

Kisiskolásként Tóth tanító nénitől hallottam róla először, a költő-tanítóról, akinek versei jelennek meg az újságokban. Ez engem felvillanyozott, hiszen akkor már magam is verselgettem, szerettem volna bekerülni én is az újságba, nyomtatásban látni a nevemet. Arra gondoltam, ha születhez költő Perkupán is, nemcsak Kiskőrösön, Nagyszalontán, Érmindszenten, miért ne születhez Szögligeten is. Nem alább való falu az sem. Kalász tanító bácsi példával szolgált nekem, olyan híres akartam lenni, mint ő. Abban, hogy mindenképpen költő akartam lenni, nagy szerepe volt neki, akit személyesen csak jóval később ismertem meg, amikor már nekem is jelentek meg verseim, s akit mások elbeszélése szerint nagyon dicsért, valahogy így: „ez a szögligeti fiú már jobb verseket ír, mint én.” Mondta vagy sem, nem tudom, mindenesetre nagyon hízelgett a hiúságomnak. S ha mondta, úgy gondolta-e, vagy csak elhelyezett egy tetszetős lözongot a levegőben?

Évek során több verset is írtam hozzá, parodizáltam is. Két paródiám valahogy az ő versei közé keveredtek a *Napjaink* szerkesztőségben, és az ő neve alatt, az ő versei között láttak napvilágot, amin én jót nevettem, s a kérdésre, hogy mit szól hozzá, azt felelte, észre se vette a kakukktóját. Azt hiszem, csak addig volt számára fontos a vers, amíg megírta, a továbbiakban nem nagyon érdekelte, a legtöbbször el sem olvasta őket. Nem latolgatott, nem javíthatott, ami nem jelenti azt, hogy nem szenvedett meg a verseivel. Biztosan gyöttrődött ő is, csak nem mutatta, az nem tartozik az olvasóra.

Amikor középiskolásként Miskolcra kerültem, gyakran találkoztam verseivel a *Napjaink* hasábjain. Ő írta a legszebb verseket, nekem legalábbis az övéi voltak a legszebbek. Az olyanok, mint a *Csüng a Hold az almafán*, *Anyának kontya van*, *A hegyek*, *Csörlő szarka* és folytathatnám a sort. Üdék voltak ezek a versek, olyan egyszerűek, mint a népdalok. Olyan természetességgel

szólt meg a verseiben, ahogy az eső elered, ahogy a szél fúj. Született tehetség volt; amit másoknak tanulni kellett, ő ösztönösen tudta, ahogy a rigó is hibátlanul fújja a fán.

Cs. Varga István jegyezte fel róla: „Amikor Szalonnán meglátogattam, a vonatvezető leszállt, elmondott egy szép Kalász-verset, aztán vidáman kezét fogott a költővel, visszazárlt vaspáripájára és folytatta útját. A Rakaca-tó vendéglőben élénk siető pincér Kalász-verssel köszöntött és barátsággal invitált bennünket...”

Egykori évfolyamtársa mesélte: főiskolás korában gyakran került pénzzavarba, szülei meglehetősen szegények voltak, kénytelen volt társaitól kölcsönkérni egy kis sörrevalóra. Egyszer adósa maradt az említett barátnak is. Így fordult hozzá, amikor újra kölcsön akart kérni tőle: „Én tartozom neked húsz forinttal, nem tudnád megadni?” Persze hogy kapott egy újabb húszast. Egy ilyen kedves kópét nem lehet visszautasítani.

Egyszer végigmentem vele Szendrőn. Bárkivel találkoztunk, mindenki ismerősként üdvözölte; volt, aki verseiből citált. Mindenkihez volt egy jó szava, mosolya, vicce. Tréfákat koccintottak egymáshoz. De nem csak Szendrőben ismerték, mindenütt végig a Bódva-völgy és a Cserehát kis falvaiban. Ha Szalonnáról Miskolcra kellett utaznia, sosem szállt vonatra, vagy buszra. Gyalog indult el, néhány perc múlva úgyszólván valaki, személykocsi vagy teherautó állt meg a kedvéért, s vitte el oda, ahová menni szándékozott. Viccekkal, versekkel fizetett a fuvarért a sofőr nagy meglepedésére.

Valamikor a nyolcvanas években betértünk az edelényi Bódva étterembe. Még helyet se foglaltunk, a fiatal pincér máris hozta Laci bátyánk kávéfőzőn felgőzölt sörét. (Laczy akkor volt túl a gégeműtétjén, szeretett italát nem ihatta hidegen.) A pincér nem fogadott el pénzt, mint a Laczy vendége, én is mentesültem a fizetés alól. Persze nem távoztunk fizetés nélkül, Laczy a fiatalember kérésére gyorsan egy bökverset rögtönzött: *Halkan // kanol a hal-kan*.

Legismertebb bökversét, a *Bocsánat, ha zavarok, / itt laknak az avarok?* egy történelmi dráma-trilógia első darabjának szinopszisaként aposztrofálta. Címe: *A magyarok bejövetele*.

Tornanádaskáról egy szavalóversenyéről hazafelé utaztunkban betértünk néhány útmenti kocsmába lezuttintani egy-egy pofa sört. A gépkocsivezetőnek, vagyis oldalbordámnak nem volt kifogása ez ellen. Sehoh sem kellett fizetnünk, mindenütt ismerték Laczyt, a világgért sem fogadtak volna el pénzt a „mi költőnkől”. Legendahóssá lett alakja ma már éppúgy hozzátartozik szülőföldjéhez, a kies Bódva-völgyéhez, mint a névadó folyó, a zilizi ezeréves kocsányos tölgy, vagy a rakacai víztározó. Kultusza halála után kilenc évvel is eleven, a múcsenyi iskola az ő nevét vette fel, a Költészet napja alkalmából Edelényben évente rendezik a róla elnevezett szavalóversenyt.

Bennem csibészes mosolya maradt meg leginkább.

Filip Gabriella

Most vagyunk mi

„...úgy csinállok, mintha élnek / mintha valamit remélnék...” Ez a két Kalász-sor most akadt belém, amikor azon töprengtem, mit is írhatnék erre az alkalomra, Kalász László hetvenötödik születésnapjára. Valami személyeset, valami kedveset, pláne szellemeset. De megelőzött: ő írt nekem. Lám, újra elolvastatta velem összes verseit.

Sőt, másokkal is üzent. Először azt hittem, ez valami tévedés lehet, elvétett címzés, amikor a napokban az íméleim között megjelent egy Kalász-vers. Egy régi ismerős küldte, csak úgy: minden indoklás nélkül. Azóta sem tudom kitalálni, neki miért lehetett fontos, hogy elküldje ezt a költeményt, de fontos volt, nekem pedig nagyon jól jött. Megerősített: írni kell. Ideje lenne megválaszolni – ha kissé megkésve is – a Kalász Lászlótól kapott leveleket.

Gyöngybetűkkel – ahogy csak egy igazi tanító tud – írta a megjelenésre szánt versei mellé a kísértőleveleket. Évente háromszor-négyszer borítékba zárva küldte üdvözlétét, köszönte a korábbi megjelenést, és kérte, viseljem gondját a legfrissebb költeményeknek. Aztán az udvarias mondatok mellett mindig volt valami huncut megjegyzés, derűs csipkelődés. Például:

„Mellékelek egy verset. A felét húsvétra, másik felét meg költészeti célra.” Vagy: „Várom már a tavaszt, hogy frissebb írásokat küldhessek.” Aztán: „Itt küldök kettő verset. Ha tetszenek, ha nem, szíveskedjen közzétesetni a lapban mielőbb, mert felment a serek ára. (A benziné engem nem érint.)”

Az idézett mondatok ugyan csak nekem szóltak, de nem volt bennük semmi személyes jellegű megjegyzés, így Kalász László halálakor összeállítottam belőlük egy csokorra való. Az emlékére írt versek, a munkásságát, emberségét méltató komoly írások és persze az ilyenkor szokásos nekrológ mellett a megyei napilapban megjelentek ezek a szelíd tréfák is. Hogy sokan olvashatták, abból tudtam, amikor megjöttek a következő küldemények – de már nem tőle, mégis ő viccelt meg mindannyiunkat.

Azok a tollforgatók, akik korábban szóra sem méltattak, hanem csak beborítékolták megjelenésre szánt írásait, és legfeljebb sürgető és méltatlankodó telefonokat engedtek meg, ezután már alapos kísértőleveleket írtak – hosszan, cirkalmasan. Azt hiszem, az örökkévalóságnak szánták, ezért én nem is őrizhetem ezeket.

Így most – Kalász Lászlóval szólva – csak „viccelgetek erre-arra...”